

مراقبت و توانمندسازی کودکان دور از خانه

تألیف
دکتر رضا رزاقی
دکترای تخصصی روان‌شناسی

شماره ۲۰۱۶۱

کتاب ارجمند

دکتر رضا رزاقی

مراقبت و توانمندسازی کودکان دور از خانه

فروست: ۱۱۰۸

ناشر: کتاب ارجمند یا همکاری انتشارات ارجمند

صفحه آرا: معصومه دلنواز

مدیر هنری: احسان ارجمند

سرپرست تولید: پروین عبدی

ناظر چاپ: سید خانکشلو

چاپ و صفحه‌آرایی: نقش نيزار

چاپ اول، فروردین ۱۳۹۶ - ۱۱۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۵۵-۷-۱۱

سرشناسه: رزاقی، رضا، ۱۳۴۷-

عنوان و نام‌پدیدآور: مراقبت و توانمندسازی کودکان دور از خانه/ تألیف رضا رزاقی.

مشخصات نشر: تهران: کتاب ارجمند: ارجمند، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۱۴۴ ص. رقعی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۵۵-۷-۱۱

موضوع: کودکان بی‌سرپرست - مراقبت، Abandoned

Children - Care، کودکان بی‌سرپرست - بهداشت روانی،

Abandoned Children-Mental Health، کودکان

- سرپرستی - جنبه‌های روان‌شناسی، Child Rearing

Psychological Aspects، - فرزندخواندگی - جنبه‌های

روانشناسی، Adoption - Psychological Aspects

رده‌بندی کنگره: HV ۸۷۳/۴م ۱۳۹۵

رده‌بندی دیویی: ۳۰۵/۳۳۰۸۶۹۴۵

شماره کتابشناسی ملی: ۴۴۳۲۰۵۳

این اثر، مشمول قانون حمایت از مالفان و مصنفان و

هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر کس تمام یا قسمتی از

این اثر را بدون اجازه مؤلف، ناشر، ناشر یا عرضه

کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

www.arjmandpub.com

مرکز پخش: انتشارات ارجمند

دفتر مرکزی: تهران بلوار کشاورز، بین خ کارگر و ۱۶، پلاک ۲۹۱، تلفن ۸۸۹۸۲۰۴۰

شعبه مشهد: ابتدای احمدآباد، پاساژ امیر، انتشارات مجد دانش، تلفن ۰۵۱-۲۸۴۴۱۰۱

شعبه رشت: خ نامجو، روبروی ورزشگاه عضدی، تلفن ۱۱-۳۳۲۸۷۶

شعبه بابل: خ گنج افروز، پاساژ گنج افروز، تلفن ۱۱-۳۲۱۲۷۷۶۴

شعبه ساری: بیمارستان امام، روبروی ریاست تلفن ۱۱۰۲۰۰۹۰

شعبه کرمانشاه: خ مدرس، پشت پاساژ سعید، کتابفروشی دانشمند تلفن ۰۸۱-۳۶۰۸۴۳۸

بها: ۱۲۰۰۰ تومان

با ارسال پیامک به شماره ۰۲۱۸۸۹۸۲۰۴۰ در جریان تازه‌های نشر ما قرار بگیرید:

ارسال عدد ۱: دریافت تازه‌های نشر پزشکی به صورت پیامک

ارسال عدد ۲: دریافت تازه‌های نشر روان‌شناسی به صورت پیامک

ارسال ایمیل: دریافت خبرنامه الکترونیکی انتشارات ارجمند به صورت ایمیل

۹	پیشگفتار.....
۱۳	فصل ۱- کودکان دور از خانه.....
۱۶	وضعیت سلامت روان.....
۲۰	مشکلات آموزشی (تحصیلی).....
۲۱	انتقال از نظام مراقبت به زندگی مستقل بزرگسالی.....
۲۲	سلطه و ستم.....
۲۲	استثمار.....
۲۳	به اشتباه رانده شدن.....
۲۴	بی‌شناسی.....
۲۴	مهربانی هم فرهنگی.....
۲۶	خواب.....
۲۶	نیاز به جهت‌گیری منظم در مراقبت کودکان.....
۲۷	سخن فصل.....
۲۹	فصل ۲- مراقبت فرزندان -برد.....
۲۹	فرزندپذیری چیست؟.....
۳۰	انواع فرزندپذیری.....
۳۱	فرزندپذیری در ایران و جهان.....
۳۵	شکست در فرزندپذیری.....
۳۸	۱) ویژگی‌های مرتبط با کودک.....
۳۹	۲) ویژگی‌های مرتبط با والدین و خانواده.....
۴۱	۳) ویژگی‌های مرتبط با بهزیستی.....
۴۳	سخن فصل.....
۴۵	فصل ۳- مراقبت پرورشی (شبه‌خانواده).....
۴۷	اثرات مراقبت پرورشی.....
۵۱	انواع مراقبت پرورشی.....
۵۲	ارزیابی جامع کودکان تحت مراقبت پرورشی.....
۵۴	درمان چندوجهی مراقبت پرورشی.....
۵۴	فلسفه و اهداف MTFC.....
۵۵	انواع درمان چندوجهی مراقبت پرورشی.....
۵۷	یافته‌های مثبتی بر شواهد درباره درمان چندوجهی مراقبت پرورشی.....
۵۹	سخن فصل.....
۶۱	فصل ۴- مراقبت خویشاوندی.....
۶۳	مزایا و چالش‌های مراقبت خویشاوندی.....
۶۷	حمایت از مراقبین خویشاوندی.....
۶۸	الف) آگاه‌سازی مراقبین خویشاوندی.....
۶۸	ب) سنجش نیازها و نقاط قوت.....
۶۹	ج) بهره‌گیری از اقدامات خانواده‌محور.....
۷۰	د) آموزش مراقبین خویشاوند.....
۷۱	ه) توسعه طرح پایداری.....
۷۲	سخن فصل.....

۷۵	فصل ۵- مراقبت مشارکتی.....
۷۵	الف) مراقبت مشارکتی والدینی (فرزندپروری).....
۷۷	مشخصه‌های مراقبت مشارکتی والدینی.....
۷۹	اثرات مراقبت فرزندپروری مشارکتی بر روی کودکان.....
۸۲	ب) مراقبت مشارکتی خانواده.....
۸۴	مؤلفه‌های مراقبت مشارکتی خانواده.....
۸۶	الگوهای مراقبت مشارکتی خانواده.....
۸۷	شکل‌گیری مراقبت مشارکتی خانواده.....
۸۸	سخن فصل.....
۹۱	فصل ۶- مراقبت اقامتی شبانه‌روزی.....
۹۲	انواع مراقبت اقامتی شبانه‌روزی.....
۹۳	اثرات و پیامدهای مراقبت اقامتی شبانه‌روزی.....
۹۴	۱) رو - روبه افزایش هزینه‌ها.....
۹۵	۲) نگرش به عملکرد.....
۹۵	۳) طرف پرسنل.....
۹۶	۴) نگرش کودکان.....
۹۶	۵) حمایت‌طلبی.....
۹۶	اهداف مراقبت اقامتی شبانه‌روزی.....
۹۷	اصول مراقبت.....
۹۸	۱) پاسخگویی.....
۹۸	۲) پیوستار مراقبت.....
۹۸	۳) فردی‌سازی.....
۹۹	۴) درگیرکردن خانواده.....
۹۹	۵) زندگی سالم.....
۹۹	۶) بهنجارسازی.....
۹۹	۷) مسئولیت کارکنان.....
۱۰۰	۸) حمایت از واحد خانواده.....
۱۰۰	حقوق کودک در مراقبت اقامتی شبانه‌روزی.....
۱۰۰	استانداردهای مراقبت.....
۱۰۲	چند نمونه استاندارد مهم.....
۱۰۵	سخن فصل.....
۱۰۷	فصل ۷- مراقبت ره‌سپاری (انتقال به زندگی مستقل).....
۱۰۸	مراحل مراقبت ره‌سپاری.....
۱۰۸	۱) آمادگی.....
۱۰۹	۲) انتقال به زندگی مستقل.....
۱۰۹	۳) پس از مراقبت.....
۱۰۹	چالش‌ها و پیامدهای انتقال به زندگی مستقل.....
۱۱۲	آمادگی و برنامه‌ریزی برای مراقبت ره‌سپاری.....
۱۱۶	طرح گذر.....
۱۱۷	بخش اول: نیازسنجی.....
۱۱۷	بخش دوم: ارائه طرح.....
۱۱۸	امدادهای دوره انتقال به زندگی مستقل.....
۱۱۸	سخن فصل.....
۱۲۱	واژه‌نامه انگلیسی به فارسی.....
۱۲۷	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی.....
۱۳۳	منابع.....

پیشگفتار

طی ۱۴ سال آزر و تلاش در حوزه کودکان دور از خانه یا به عبارتی کودکان تحت مراقبت یکی از موضوعاتی مهم در یک نظام مراقبت و دست‌اندرکاران مراقبت را علیرغم علاقه و تلاش فراوان، آزار می‌دهد. بود بود مشترکی برای برنامه‌ریزی و کار با این کودکان بود. این موضوع به همراه وجود منابع انسانی محدود گاهی باعث می‌شد که بسیاری از اقدامات، همواره بر اساس آزمون و خطا و ایده‌های آنی و بدون مطالعه و تجربیات سنتی و کلیشه‌ای پیش بروند و تصمیماتی اتخاذ شود که سرنوشت این کودکان را به گونه‌ای دیگر رقم بزند که البته در این زمینه می‌توان مثال‌های متعددی ارائه داد.

با این حال این مهم است که جامعه و به ویژه کودکان و نوجوانان تحت مراقبت مطمئن شوند که نیروهای کارآمد و شایسته‌ای برای این بخش از مسائل و مشکلات، برنامه‌ریزی می‌کنند و منابع معتبری برای کار و برنامه‌ریزی در اختیار دارند. این در حالی است که پژوهش در حوزه مراقبت از کودکان دور از خانه محدودیت‌هایی متعددی روبه‌رو است، کارشناسان حوزه مراقبت از اصطلاحات متفاوتی بهره می‌گیرند، نظام جمع‌آوری داده‌ها ضعیف است و گزارش‌های آماری و تحلیلی بسیار کمی در این زمینه موجود است. علاوه بر این، نیروی انسانی شاغل در این حوزه نیازهای آموزشی بالایی برای کار با کودکان و نوجوانان دور از خانه دارند که مستلزم برنامه‌ریزی جدی است.

اگرچه بسیاری از افراد نیکوکار؛ و با نیت خیرخواهانه تمایل دارند که در این حوزه مهم فعالیت کنند و سرنوشت خوبی را برای این کودکان رقم بزنند، اما بدون تخصص لازم در حوزه کودکان و به ویژه کودکان دور از خانه، بدون شناخت چالش‌ها و موانع پیش‌رو و

نیز تدارک تیم تخصصی؛ و آشنایی با انواع مراقبت و روش های توانمندسازی، راه به جایی نخواهند برد و چه بسا حضور بدون مطالعه و بی برنامه آنها در این حوزه مهم خود موجب تولید و بازتولید ضربه های جبران ناپذیری برای این کودکان شود.

به هر حال مادامی که شرایط اقتصادی اجتماعی جامعه و حتی تحولات سیاسی - البته در جای خود قابل تحلیل و نقد هستند - زمینه جدا شدن کودکان از والدین و مراقبین خود را فراهم می سازند، این ضروری است که خدمات برای این افراد به شیوه ای جامع و همه جانبه، اثربخش؛ و مبتنی بر شواهد علمی تدارک دیده شود.

بنابراین در یک تلاش هر چند کوچک و به منظور تسهیل دسترسی به منابع معتبر علمی در خصوص مراقبت از کودکان و نوجوانان دور از خانه، کتاب حاضر تدوین شد که امید است زمینه را برای تغییر دیدگاه ها و سیاست های مراقبتی و نیز ارتقای کیفی خدمات در این حوزه فراهم سازد.

به همین منظور تلاش شده تا مباحث کتاب در ۷ فصل جمع بندی و ارائه گردد. در فصل اول ویژگی های کودکان جدا از خانه و چالش های مراقبتی آنها مورد بحث قرار گرفته است. سپس در فصول بعدی به ترتیب انواع مراقبت های مرتبط با این کودکان تشریح شده است که عبارت اند از: مراقبت فرزند پذیر، مراقبت پرورشی، مراقبت خویشاوندی، مراقبت مشارکتی، مراقبت اقامتی شبانه روزی و در نهایت مراقبت ره سپاری یا مراقبت دوره زندگی مستقل بزرگسالی. علاوه بر این در بحث پایانی کتاب، واژه نامه مراقبت ارائه شده است که خواننده را با اصطلاحات و واژه های تخصصی این حوزه و معادل های فارسی آن آشنا می سازد.

با این حال شاید این سؤال مطرح شود چرا کودکان دور از خانه؟ به منظور دستیابی به یک زبان مشترک و جلوگیری از تولید و انتشار برچسب هایی که می توانند آزاردهنده باشند اما همسو با ادبیات جهانی در این حوزه، اصطلاح کودکان دور از خانه انتخاب شد تا از واژگانی همچون بی سرپرست و بدسرپرست، کودکان پرورشگاهی، کودکان بهزیستی و... که بار منفی بیشتری دارند، پیشگیری شود.

در پایان جای دارد که صمیمانه از جناب آقای دکتر حسن رفیعی که زمینه مطالعه در حوزه رفاه خانواده های فرزندپذیر را تسهیل نمودند، سرکار خانم شهناز قادری کارشناس محترم سازمان بهزیستی کشور که در برنامه ریزی برای تدوین این سرفصل ها اینجانب را یاری دادند و نیز جناب آقای دکتر ارجمند مدیر محترم انتشارات ارجمند که در همدلی با کودکان تحت مراقبت و در اقدامی معنوی زمینه را برای انتشار این کتاب فراهم نمودند،

مراتب تشکر خود را اعلام دارم. همچنین آرزو و روزای عزیزم که با بردباری فراوان، مشغله‌ها و دغدغه‌های مرا در به انجام رساندن این کتاب تحمل کردند.

رضا رزاقی

دکترای تخصصی روان‌شناسی، Ph.D.

بهار ۱۳۹۵

www.ketab.ir